

“Orada Öylece Duran” Tarih

Durmuş Hocaoğlu

Bilgi ve Düşünce., Yıl: 1, Sayı: 4., Ocak 2003., İstanbul., s.82-87 (6 sayfa)

Bibliyografya Künyesi:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Orada Öylece Duran” Tarih., *Bilgi ve Düşünce.*, Yıl: 1, Sayı: 4., Ocak 2003., İstanbul., s.82-87 (6 sayfa)

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: 6; Kelime: 2.860; Karakter: Boşluksuz: 18.990; Boşluklu: 21.880

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen: Mehmet Gümüş

Redaksiyon: Durmuş Hocaoğlu

“Orada öylece duran” tarih

Dürmus HOCAOĞLU*

dhocaoğlu@yahoo.com

Her sosyal olayın ve/veya olgunun kökleri bir şekilde Tarih'tedir, her gün bir öncekinin içinden çıkmaktadır; herşey kendi tarihiyle birlikte bir anlamlı bir bütünlük oluşturacağından, sosyal olgular ve/veya olaylar da, tarihten soyutlanarak bağımsız kompartmanlar şeklinde tek başlarına mütâlea edilemezler.

Tarih Yazıcılığı (Historiography) nedir? Bir teori mi, bir edebî ürün mü? Eğer ikincisi ise, ne kadar 'gerçek' bir zeminde olursa olsun, bir 'kurgulama', bir 'senaryo' olduğunu söyleyebiliriz; ancak, aynı hükmü birinci hâl için de verebiliriz: Her teori bir 'kurgulama', bir 'senaryo'dur. Ancak, Tarih'in [HRG: Historia Rerum Gestarum] bir bilim olup-olmadığı tartışmasının hâlâ kat'î olduğu söylenebilecek bir neticeye bağlanmadığını –belki de asla bağlanamayacağını– göz önünde tuttuğumuz takdirde O'nun kurgusunun daha farklı olması gerektiğini de kabûl etmemiz îcap edecektir.

İmdi, ilkin, Tarih'in [HRG: Historia Rerum Gestarum] “defa-ult” olarak bir bilim kabûl edilmesi ile işe başlandığında, genel-geçerli bir prensip olarak, “araştıran özne ile araştırılan nesnenin kopmaz bir bütünlük arzettiğini” kabûl etmemiz de şart olacaktır. Bu durum muvâcehesinde, konusu (nesnesi) ben-dışı olmak kaydıyla, hangi türden bir bilim ve/ya bilgi konusu olursa olsun, araştıranın araştırdığını bir şekilde veya birçok şekillerde bozduğunu; materyalizmin en sofu bir şekilde sarıldığı Yansıma (İn'ikâs, Refleksiyon) Teorisi'nin boş bir hayal olduğunu ve nesnelerin ve araştırılanın (nesnenin) “kendinde” (numenal) hâlinin bilgisinin bilen özneye ebediyen kapalı olacağını kabûl etmeliğimiz de şart olmaktadır.

Bu noktada muhtasaran da olsa, Pozitif Bilimler (yaygın kanâatin aksine, bu bilimler kümesine Matematik'in dahil edilmesi lâzım geldiğini belirterek) ile Tarih arasındaki temelli bir ayrılığa temas etmeliğimiz faydalı olacaktır. Pozitif bilimlerin nesnesinin/nesnelerinin “insan (bilinç) dışında ve onun eseri olmaması, yâni O'ndan bağımsız ve dolayısıyla da eleştiriye kapalı ve aynı zamanda test edilebilir olması hasebiyle, araştıran ile araştırılan arasındaki ilişkiler kümesinin nisbeten daha bir az sübjektif ve daha az beşerî zaafarla örülü olmasına karşılık, Tarih'in tabîî [yâni natürel, veya daha sahih bir ifâdeyle doğal (fiziksel)] değil beşerî, yâni beşer eseri olması ve kezâ insana ilişkin birçok hususta çok daha fazla ehemmiyetli olması ve ayrıca halihazır değil gaaib ve test edilemez olması, onu beşerî saldırılar karşısında daha açık, daha savunmasız bir hâle getirmektedir. Vâkıa bilimlerin “beşerî saldırılar” olarak nitelendirdiğim

kastî (irâdî) veya gayrî kastî değiştirme, dönüştürme ve en aşırı haddinde saptırma olarak kısaca tasnif edilebilecek eylemlerinden pozitif bilimlerin dahi kamil mânâsıyla masûn kalma te'mînâtı yoktur; Termodinamik kaanunlarının Materyalizm'de yol açtığı tahribatlar karşısında gerek mekanikçi ve gerekse de diyalektikçi materyalizmlerin bu teoriye karşı açmış oldukları ideolojik savaş; kezâ Evrimcilik ve sıkça onunla karıştırılan Darwinlik hakkında lehte ve aleyhteki dinî/ideolojik kampaşmalar bu konudaki birçok örnekten sâdece bâzılarıdır. Ancak, bütün bunlara rağmen bu bilimlerin test edilebilir, doğrulanabilir / yanlışlanabilir niteliği bu tür saldırılara karşı hayli sağlam bir mukavemet hattı meydana getirmekte ve çok daha güvenli kılmaktadır. Fakat söz konusu, Tarih gibi hem ontolojik ve hem de epsitemolojik noktai nazarlardan [yâni hem Res Gestae ve hem de Historia Rerum Gestarum açılardan] beşerî inşâ ürünü olan bilgi alanları olunca, bu mukavemet hattı zayıflamakta ve dolayısıyla da güvenlik katsayısı çok düşmektedir ki bunun neticesi de, meselâ her fizikçinin durduğu yerden bir "sübjektif fizik" inşâ etmesindeki aşırı güçlülere mukaabil, her tarihçinin durduğu yerden bir "sübjektif tarih" inşâ etmesine fevkalâde büyük imkânlar vermekte ve bu da Ranke'nin Tarih'in [RG], yâni geçmiş zamanlarda insanlar tarafından yapılip-edilmiş şeyler cümlesinin tam bir tasvîrinin ortaya konabileceğini müdâfaa eden "görsel" (visual) tarih tezinin ve böylelikle de Tarih'in [HRG] fizikalist modelli bir (pozitif) bilim olabileceğini isbat etme gayretlerinin imkânsızlaşmasına sebebiyet vermektedir.

řu hâlde, bir varlık alanı olan Tarih'i mümkün olduğunca tam ve yetkin bir biçimde "nasılsa öyle" resmedebilecek bir "tasvirî (descriptive) tarih" mümkün olamayacağına binâen, ancak bir "inşâ (conconstructive) ve tahlilî (analytic, çözümleyici) tarih" ile yetinmekten gayri yapılabilecek birşey yoktur. Yâni; "orada öylece duran" Tarih [RG], "burada böylece duran" tarihçi tarafından, her defasında, nasıl görüyor ve nasıl algılıyorsa öylece, kendi öznesine nisbetle öznel olarak kendi zihninde yeniden ve yeniden kurgulayacaktır; bu ise, kendi gerçekliği içerisindeki Tarih'in [RG] bir "numena" ve olarak inşâ edilen Tarih'in [RG'yi konu edinen HRG] bir

"fenomena" olması demektir.

Numenal Tarih, Fenomenal Tarih, Simülatif Tarih, Sun'î ve Sanal (Virtüel) Tarih

İmdi; bu şartlar muvâcehesinde, her tarih yazıcılığının, ne kadar ihtimam ve dikkat gösterilirse gösterilsin sübjektiflikten kurtulamayacağı âşık olacaktı ki ben, bu sübjektiviteyi, *burada böylece duran* tarihçinin bir numena niteliğini hâiz olarak *orada öylece duran* Tarih'i inşâ etmesini, "Fenomenal Tarihçilik" ve bu şekilde vaz' edilen tarihin de "Numenal Tarih" in bir kopyası veya bir kurgusu olmak üzere "Fenomenal Tarih" olarak isimlendiriyorum.

Buna göre; her tarih, kaçınılmaz bir *fenomenal tarih* olduğu gibi aynı zamanda bir simülasyon dahi olacağı için bir "simülatif tarih" tir de. Ancak, bu noktadan itibaren, numenal tarih'in bilen özne tarafından fenomenalleştirilmesinde çok ciddi problem alanlarına da adım atılmaya başlanmış olacaktır ki bu problem alanlarının herbirisi, her adımda, numenal olanın deformé bir versiyonu demek olan fenomenal tarihin, *deformé* olmaktan daha ilerilere uzanarak *malfromé* bir hâle transforme edilmesine sebebiyet verebilecek tuzaklarla örülüdür.

Bu tuzaklardan birisi, bir "Sun'î ve Sanal Tarih" inşâ tuzağıdır ki fikrimce, ciddi bir entelektüel problemi olan "tarih bilinci zaafiyeti" ni besleyen iki ana kaynaktan neş'et etmektedir: Felsefesizlik ve İdeolojizm.

Felsefesizlik (veya felsefi yetmezlik), ne yazık ki, en genel hâlde, bütün tarih çalışmalarında çok bâriz bir sûrette kendisini ortaya koymaktadır diyebiliriz; ancak, özel hâlde bizim medeniyetimizin en derin, en köklü ve en sistematik problemi olmak mevkiinde bulunan bu yetmezlik, kendisini birçok alanda olduğu gibi tarih alanında da zaman-zaman aşırı hadlerde göstermekte ve derinlemesine, müteemmilâne düşünmeyi engellemektedir. Bunun sonucunda, handiyse, bir varlık olarak Tarih [RG], her isteyenin kendince bir "tarih tanrısı" gibi yeniden yarattığı bir âleme ve bir bilim olarak Tarih [HRG] ise bir "tarih peygamberi" gibi kendince tanzim ettiği bir kutsal metne dönüşmekte; aslî mâhiyetini büyük ölçüde kaybeden Tarih Bilimi, tarihin zâhirî veçhesi ile oyalanan "arkivizm" ve "kronolojizm" basitliğine indirgenmekte ve bu da Tarih'i adetâ bir efsaneler yumağı, bir

Bir varlık alanı olan Tarih'i mümkün olduğunca tam ve yetkin bir biçimde "nasılsa öyle" resmedebilecek bir "tasvirî (descriptive) tarih" mümkün olamayacağına binâen, ancak bir "inşâ (conconstructive) ve tahlilî (analytic, çözümleyici) tarih" ile yetinmekten gayri yapılabilecek birşey yoktur.

Esâsen bütün varlık alanları içerisinde en zor nüfuz edilebilenlerden birisi ve hattâ birçok bakımdan birincisi olan Tarih’in bu şekilde bilinçli olarak saptırılması “orada öylece duran” numenal gerçeklikten kopmaya yol açmakta; bir bilim (olma iddiasındaki) Tarih’i ise ideolojik bir enstrüman derekesine seviyesine tenzîl ettirmektedir.

malar bütünü olan Tarih’in dolambaçlı ve karanlık labirentlerinde yolunu kaybetmesine sebebiyet vermekte; “varlığın sebep ve illetlerini anlamak”, yâni, hemen yüzeyde görülen fenomenlerin arka-planına nüfuz etmeye, *fenomenal* olanların arkasındaki *numenal* alana girmeye çalışmayı gaye edinen bir hakikat araştırmacılığı olan ve aynı zamanda asıl tarih olan Tarihin bâtinî veçhesi büsbütün bulanıklaşmaktadır gitmektedir.

İdeolojizm veya İdeolojik Körlük ise, Tarihsel Varlık Alanı’nın, hiç sorgulanmadan doğruluğuna kesin olarak inanılan ‘belirli’ bir katı (rijid) ideoloji gözlüğü arkasından ‘belirli’ bir görüntüsünü vermektedir. Bu “ideoloji gözlüğü”, Tarih hakkında bir “sanal gerçeklik” duygusu yaratarak bakılan şeyin – yâni Tarih’in – kendi gerçekliği içerisindeki gerçek görüntüsünü büsbütün tahrip etmekte ve gözlük tarafından nasıl görülmesi dizayn edilmiş öyle görülmesini sağlayan, çarpıtılmış, deformé/malformé bir **sun’î ve sanal tarih** yaratmaktadır.

İmdi; esâsen bütün varlık alanları içerisinde en zor nüfuz edilebilenlerden birisi ve hattâ birçok bakımdan birincisi olan Tarih’in bu şekilde bilinçli olarak saptırılması “orada öylece duran” numenal gerçeklikten kopmaya yol açmakta; bir bilim (olma iddiasındaki) Tarih’i ise *ideolojik bir enstrüman* derekesine seviyesine tenzîl ettirmektedir. Kısaca “yaşanmış geçmiş” olarak tanımlanan ve bir daha değiştirilmesi mümkün olmayan “tarihî şeyler”den oluşan ve hâzir olmayan bu varlık alanının, yâni Tarih’i [RG], “nasıl yaşanmış olduğu” hiç kaale alınmadan belirli bir amaca hizmet üzere, bilerek ve kasten, oportünistçe, sun’î olarak “yaşanmış olması arzu edilen” bir modele göre inşâ etmekte; basit bir vasıtaya dönüştürülmüş olan yaşanmış geçmiş ideolojik mevizlere çekilmekte ve “red-kabul” kategorizasyonuna göre şekillenmiş bir cepheleşme ortaya çıkmaktadır.

Daha fazla teferruata dalmaktan imtinâ ederek, bu şekilde oluşturulan ve aslının sâdece kötü bir kopyası bile değil, bilinçli olarak vücut verilen Sun’î ve Sanal (Virtüel) Tarih’ten hakk ve hakikat adına hiçbir şey umulamayacağı gibi, beklentilerin aksine, ilk önceleri görülemeyebilen ama mutlak bir yerlerde uç verecek olan olumsuz sonuçlar dahi hâsil olmazlık edemeyeceğini belirttiğinden sonra biz burada bunları kalın çizgilerle iki

ana maddede hulâsa etmekle yetineceğiz:

1: Tarih, kendi gerçekliğinden bilinçli olarak koparılmış ve yeniden sun’ ile simülütif, virtüel bir bir varlık âleminde inşâ edilmiş olduğundan nâşî, kendisinin dizayn edildiği ideolojik şablonlara göre de ya takdis ya da tel’in edilmekte ve bu sûretle ideolojilerin at gözlükleri tarafından kirletilmiş dimağların mahsûlü, birbirinin simetriği, fakat yanlışlıkta muâdili hükmünde olan ve birisi Tarih’i dokunulamaz bir kutsallıklar alanı, bir tabu, bir fetiş olarak telâkkî eden **Kutsanmış Tarih** ve diğeri de taşlanası bir şeytan, bir hakaret objesi olarak telâkkî eden **Reddedilmiş veya Lânetlenmiş Tarih** anlayışları ortaya çıkmaktadır. Birer “**tarih paranoyası**” niteliği taşıyan, bilinçli olarak saptırılmış bu anlayışların tevlid ettiği vahim netîcelerden birisi tarihe karşı bir kompleks yaratılması ile, “Tarihte yaşama” arzusunun kışkırttığı “tarihe kaçış” ve bir diğeri de “tarihten tikslenme” arzusunun kışkırttığı “tarihten kaçış” olarak zuhûr etmesidir.

2: Tarih bütünüyle anlaşılabilir hale gelmekte ve bunun netîcesinde ise, O’ndan pratik sonuçlar çıkarılması da imkânsızlaşmaktadır. Bu pratik sonuçların en önemlisi ise, Tarih’ten ders ve ibret alınmasının imkânsızlaşması ve, Tarih’in aynı zamanda günümüzü de aydınlatıcı niteliğinin ortadan kalkması olmaktadır. Zira, her sosyal olayın ve/veya olgunun kökleri bir şekilde Tarih’tedir, her gün bir öncekinin içinden çıkmaktadır; herşey kendi tarihiyle birlikte bir anlamlı bir bütünlük oluşturacağından, sosyal olgular ve/veya olaylar da, tarihten soyutlanarak bağımsız kompartmanlar şeklinde tek başlarına mütâlea edilemezler. Tarih’ten kopukluk, olaylar ve olgular bütünselliğinin parçalanmasına, bu da, günümüzün anlaşılmasının zor, hattâ çok kereler imkânsız hale gelmesine yol açmaktadır.

Bu konularda mebzul miktarda somut örnek arasından yalnızca birkaçına temas edecek olursak; meselâ Türk ve İslâm tarihinin, Cumhuriyet boyunca genellikle, sağ ideolojilerce kutsanmakta, sol ideolojilerce red ve/ya tel’in edilmiş olmasında verebiliriz.

Filhakika, Cumhuriyet tarihimiz, Cumhuriyetçi ideologların –asıl olarak temelinde Osmanlı’ya karşı târifi imkânsız bir kompleksten kaynaklanan bir dürtü ile – Cumhu-

riyet'in meşrûiyetini Osmanlı'nın reddinde aramasından ileri gelen sonu gelmez, bıktırıcı, dönüp-dönüp aynı noktaya gelen, Osmanlı-Cumhuriyet zıtlığı tartışmaları ile dopdoludur. Binlerce yıllık tarihinin zirvesine İslâm ile birlikte varan Türk milletinin bu uzun ve ihtişamlı tarihinin adetâ 'bypass' edilerek İslâm-öncesi Türk tarihine hem de çok abartılı bir şekilde yönelmenin; bilhassa Osmanlı-Selçuklu çizgisinin üzerinden uzun bir planjonla atlayarak, ciddiye alınmaya müstahak hemen-hemen hiçbir delile isnâd etmeye lüzum dahi görülmeden Orta-Asya'nın tam ortasında – bir anlamda "Türk Atlantisi" olarak da isimlendirilebilecek – günümüzden yedibin sene evvelki muhayyel bir "İç-Deniz" ve bu virtüel deniz etrâfında, bir o kadar muhayyel ve "bütün insanlığın ve bütün medeniyetlerin ana yurdu olan" muhayyel bir Türk devleti ve medeniyeti inşâ etmek ve bu sanal tarih anlayışını resmî ideoloji halinde dönüştürmek, kendisine karşı aşırı bir kompleks duyulan, Cemil Meriç'in hârikulâde tâbiriyle o "ihtişamlı mâzî"yi örtmek için 'daha ihtişamlı ve daha kadîm' bir mâzîyi sun' ile ve virtüel bir âlemde yeniden yaratmak, el'ân günümüzde hâlâ bir şekilde de olsa yaşamaya devam eden sun'î ve sanal bir tarih anlayışının belki de en mümtaz nümunesidir.

Kezâ, bu anlayışın ziddi ve simetriği için de, bir yandan hassaten vatandaşlarını ne mânevî ve ne de maddî yönden mutlu etmeye muvaffak olabilmiş; bu da yetmezmiş gibi onların kutsalları ile çatışma içerisinde bulunmayı bir numaralı hedef ittihaz edinen Cumhuriyet'e karşı duyulan itme hissini ve diğer yandan da potansiyel itibâriyle "ihtişamlı mâzî" yanında sıradan bile olamayan bir devletin vatandaşı olmanın tevîd psikolojik yıkım duygusunun sâikiyle, tarihe kaçmayı da dikkat çekici bir örnek olarak vermek mümkündür.

Hayır; Tarih bir bilim değildir; ama ondan sonra?

Konusu (nesnesi), *yaşanmış geçmiş* (tarihî şeyler; RG) olan, insanların geçmiş zaman içerisinde yapmış olduklarını araştıran, inceleyen, tetkik ve tahkik eden bir disiplin olan Tarih'in [HRC] bir bilim olup-olmadığı hakkındaki ve maalesef hassaten ülkemizdeki tarihçilerin pek fazla ilgi göstermedikleri, bir

kısımının haberi dahi olmadığı ve kendilerine tevcih edildiğinde ise mesleklerine karşı bir küçültme olarak telâkkî ettikleri suâle verilen cevaplarda umûmiyetle ağır basan görüş, menfidir: "Hayır; Tarih bir bilim değildir"

Evet: Historia Rerum Gestarum, genellikle kabul gördüğü şekliyle, konvansiyonel mânâda _ en azından "pozitif bilimler gibi _ bir bilim değildir, çünkü onda genel-geçerli kaanunlar belirlenebilmesi mümkün olamamaktadır. Bu sebepten, yâni genel-geçerliliğin imkânsızlığından dolayı, her tarih alanı (RG), aslında kendi özel şartları altında incelenmek durumunda kalmaktadır.

İmdi; muhtasar bir döküm çıkarıldığında, Tarih disiplininin bir bilim olarak kabul edilmeşişinin kabaca, birisi ontolojik ve diğeri de epistemolojik olmak üzere, şu sebeplerden neş'et etmekte olduğunu söyleyebiliriz:

1: Tarihi Varlık, Fiziksel Varlık'ın aksine, insanın dışında, ondan bağımsız olarak dışdünya'da 'kendinde mevcut' olan bir varlık değildir, insan eseridir; yaşanmıştır, geçmiştir; 'hâzırda mevcut' değildir; bu yüzden de tecrübe alanına dâhil edilemez; test edilemez, tarihî olaylar, yâni tarihte yapıлып-edilenler tecrübe (empeiriâ) yoluyla ne cerhedilebilir ve ne de tasdik; ne doğrulanabilir ve ne de yanlışlanabilir.

2: Tarih Bilimi de, ağırlıklı olarak beşer eliyle bırakılan belgelere bağlı kalmaktadır ve dahi bu belgelerin sıhhati de her zaman için tartışmaya açıktır; her ne kadar insan *güvenilebilir* bir varlık ise de bu güvenilebilirlik hayli risklidir _ Kant'ın tâbiriyle, insanın yaratılmış olduğu eğri odundan düzgün olan hiçbir şey çıkmaz. Halbuki, bir bilginin sıhhati, onun kaynaklarının sıhhati ile doğru orantılıdır; binâenaleyh, şüpheli *cennete girmez* misâli, şüpheli kaynaklara müstenîden şüphesiz bilgiye ulaşılması da muhâl olmalıdır.

Bütün bunlardan dolayı, Tarih'e, Tabiat bilimlerinde olduğu gibi genel-geçerli kaanunlar vaz' etmek mümkün olmamaktadır. Ne var ki; bütün bunlara rağmen, Tarih'te bir "kaanun" fikri yine de bâzı meşrûiyet gerekçeleri bulabilir. Fakat her ne olursa olsun, Tarih'e konacak kaanunlar, "normatif" veya "pozitif" olamaz; ancak pek zayıf da olsa "deskriptif" olabilir.

Lâkin, herşeye rağmen, deskriptif kaanun vaz' etmenin en iyi tatbik edilebildiği düşü-

Bilinçli olarak vücut verilen Sun'î ve Sanal (Virtüel) Tarih'ten hakk ve hakikat adına hiçbir şey umulamayacağı gibi, beklentilerin aksine, ilk önceleri görülemeyebilen ama mutlak bir yerlerde uç verecek olan olumsuz sonuçlar dahi hâsıl olmazlık edemeyecektir.

Tarihî varlık'ta kaanın aranmaya devam ederken yine de çok ihtiyatlı olmak gerekmektedir; ancak ondan dahi mühim olan başka bir husus ise “anlamak”tır: **“Anlamak”!**

Lâkin, herşeye rağmen, deskriptif kaanın vaz' etmenin en iyi tatbîk edilebildiği düşünölen Tabiat Bilimleri'nde (meselâ Fizik'te (dahi bu işin ne denli aşırı ihtiyat ile yapılması gerektiği, her zaman için risk taşıdığı ve “yanışlanamaz kaanın” idesinin, konuya yabancı olanlar tarafından ‘fevkalâde sağlam’ olduğu sanılan bu disiplinlerde dahi hassaten ondokuzuncu asrın sonunda başlayan ve yirminci asrın ilk çeyreğinde Modern Fizik'in büyük ölçekte kurulması ile nihâyetlenen “büyük kriz”den sonra çoktan çökmüş ve terkedilmiş bulunduğu bulunduğu göz önüne alındığı takdirde, Tarih'te böyle bir teşebbüste bulunmanın niçin daha fazlasıyla risk unsuru ihtivâ edeceği kendiliğinden anlaşılabilir.

Tarih'i, Fizik gibi genel-geçerli kaanın ve kurallar altında değerlendirmek imkânsızdır; ama, yine de, katı olmamak kayıt ve şartıyla onda da bâzı kaanın ve kaaideler arama hakkımız vardır. Bunlardan ilki, bundan önce de yine kısaca sözünü etmiş olduğumuz üzere, Tarih'in kaotik olmasının imkânsızlığının ve *kozmik*, yâni *düzenli* olmasının bir kaanın fikrini desteklemesi ve meşrûlaştırmasıdır ki bu, Wegele'nin işâret etmiş olduğu, tarihî olayların ard-arda dizilişinin ifâdesi olan “tarihî hiyerarşi” olup, Tarihî Varlık'ın tesâdüfler alanı olmadığının göstergesidir ve gerçektir, genel-geçerlidir; hattâ tarihin en sağlam bilgisidir de: Tarihî olaylar, bir sıradizin çerçevesinde birlerini tâkip ederlerdir ve bu satırların yazarının şahsî kanâatine göre de tarihte başka hiçbir genel-geçerli kaanın olmasa dahi bu kaanın tek başına yeterli addedilebilir ki ben bunu, şu şekilde ifâde edebileceğim kanâatindeyim: “Tarih, kronolojik bir hiyerarşinin katı ve kat'î hükmü altında ve fizikî zaman oku istikaametinde ilerleyen bir süreçtir”. Ve kezâlik, bir başka genel-geçerli olduğu düşünölebilecek kaanın, Herder'in işâret etmiş olduğu “gelenek ve birikim”dir: İnsan'ı Hayvan'dan ayıran, onu “anthropos”dan “humanus”a dönüştüren, insanı “insan” yapan şeylerden, insanın kurucu unsurlarından ikisi de birbirini bütünleyen Gelenek ve Birikim'dir. Şayet bunlar olmamış olsaydı, İnsan, sâdece *biyolojik* bir varlık olarak kalır ve fakat asla *tarihî* bir varlık olamazdı; yâni İnsan, “insan” olamazdı.

... Anlamak

Tarihî varlık'ta kaanın aranmaya devam ederken yine de çok ihtiyatlı olmak gerekmektedir; ancak ondan dahi mühim olan başka bir husus ise “anlamak”tır: **“Anlamak”!**

Evet; **Tarih'i anlamak**, Tarih'e genel-geçerli kaanınlar vaz etmeye çalışmaktan daha öncelikle ve daha ciddiyetle ele alınması iktizâ etmektedir.

Anlamak, Tarih Felsefesi'nde Herder tarafından îcat edilen teknik bir felsefî terimdir ve **“tarih'i, onu yapan ideler ve normlar türünden motifler altında kavramak”** anlamına gelmektedir.

Anlamak, çok özel bir teknik tarih felsefesi terimi olarak, fenomenal olan veya daha doğrusu öyle olmaktan başka bir çâresi bulunmayan bütün tarihlerin “numenal” olan tarihe, yâni yaşanmış geçmişin o saf ve hakikî kendindelğine erişmeye çalışmanın adıdır; böyle bir erişim elbette mutlak anlamda imkânsızdır; ancak, limitte o'na varmaya yönelmek, daha az hatâlı ve daha sahîh bir tarih, yani daha az fenomenal elde etmeye yönelmek demektir.

Hâsıl-ı Kelâm

İmdi; şu halde, şöyle bir netîceye varmış olduğumuzu söyleyebiliriz:

● Tarih (Tarihî Varlık Alanı, Res Gestae) bir tesâdüflükler, başı-boşluklar alanı değildir; öyle olsaydı bir “kaos” olurdu ve bu durumda da hiçbir sûrette kavranamazdı; zira, insan zihni Kaos'u değil Kozmos'u kavramaya kaabiliyetlidir, esâsen Kaos, mâhiyeti gereği, bir gerçek varlık olarak dahi telâkkî ve îtibâr edilemez.

● Fakat yine aynı Tarih, katı kurallara tâbî olan bir alan da değildir; İnsan'a tâbî ve onun eseri olması hasebiyle, Tarih, kesin bir sûrette *belirlenebilir* ve *tanımlanabilir* olmaz. Kesinlik ve belirlenebilirlik (determinizm) ilkelerinin fizikî ilimlerde dahi terkedildiğini göz önüne alındığında Tarih'ten böyle birşeyin asla beklenemeyeceği de kendiliğindne anlaşılacaktır.

● Binâenaleyh, Tarih İlmi, Fizik İlmi gibi bir bilim olamaz; onda her zaman için genel-geçerli, katı, infleksibl kaanınlar aranamaz.

● Her Tarih değerlendirmesi, ister-istemez, tarih değerlendircisinin bulunduğu ko-

numa göre farklı olacaktır.

● Ve kezâ, her tarih değerlendirmesi, değerlendirilen, ele alınan tarihe göre de farklı olacaktır.

● Bu sebeple, dünyadaki tüm halkların, kavimlerin, ulusların, milletlerin, ümmetlerin tarihlerini aynı değişmez kritere göre belirlemeye kalkışmamalıyız. Bu sebeple, her milletin tarihini, kendi ide ve normlarının ışığı altında kavrayabiliriz; böyle yapmak, o milletin tarihini "anlamak"tır, aksi ise "yargılamak, mahkûm etmek" olacaktır.

● Yâni: Her tarihi yaratan ideler ve normlar türünden motifler altında kavramak asıl gaye olmalıdır; ancak bu gayeye yönelen historiyoğraf da, en iyi ve en ideal hâlde dahi kendi öznelliğinden sınırlamaz ve binâ-enaleyh, her historiyoğraf tarafından ortaya konan tarih hem diğerlerininkinden ve hem de "numenal tarih"ten farklı olmak durumunda kalacaktır.

● Ancak, bütün bunlara karşılık, nasıl ki her insanın ferdiyetliğine rağmen insanlar arasında ortak olan değerler varsa ve bunlar olmadan insanlık oluşamıyorsa; benzer şekilde, bütün insanlık ailesi için çok kalkın çizgilerle de olsa genel-geçerli olduğunu düşünebileceğimiz "ideler ve normlar"ın her zaman için var-olacağını ve olması gerektiğini de düşünebiliriz. Bunun aksini düşünmek, her ferd-insanı diğerlerinden izole edilmiş ayrık bir ünite olarak tasavvur eden ve aralarında hiçbir ortaklık olamayacağı için anlaşmalarını imkânsız olarak sofistlerin hatâsının değişik bir tarzda tekrarlanması demek olacaktır; eğer öyle olsaydı, nasıl ki ik insana dahi anlaşamaz olacaktı ise, bütün farklılıklara rağmen insanlar arasında genel-geçerli olan bâzı ortak ve değişmez ideler ve normlar, bütün tarihe yönelik birtakım kritikler yapılması imkânını vermektedir.

Geçmiş zamanlarda yaşamış insanlar tarafından yapılanların kritiğine ve muhâsebesine girilirken elimizdeki en mühim meşrûiyet senedi de budur. Eğer böyle bir meşrûiyet senedimiz olmasaydı o zaman Tarih "üzerine konuşulamayan" bir şey olurdu ki bu vaziyet tahtında bize düşen de Wittgenstein'in Tractatus Logico Philosophicus'daki son önermesini ilk düstürümüz yapmak olurdu: "Üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı". □

Günümüz **KLASİK**- yayınlıyor
Geleceğin **LERİNİ** hazırlıyoruz

İBN RÜŞD FELSEFESİ
HÜSEYİN SARIOĞLU
-hazırlıyor-

KİNDİ FELSEFİ RİSÂLELER
MAHMUT KAYA
XVI+336 sayfa

HİLAFET RİSÂLELERİ
hazırlayan İSMAIL KARA
XX+404 sayfa

KLASİK

KLASİK

Millet Cad. Gülsen Ap. 19/9
34300 Aksaray İstanbul
Tel 0212. 589 15 76
Faks 0212. 589 15 48